

KAPPER

HEERENKAPPER

10 mei 1940: een fietser haast zich over het Bolwerk nabij het Witte Huis, naast de lantaarnpaal een gesneuvelde Duitse soldaat.

TORPEDOBOTEN JAGEN OP DUITSERS

De eerste serieuze tegenaanval kwam van de marine die vanuit Hoek van Holland drie schepen de Nieuwe Waterweg liet opstomen. De hypermoderne torpedomotorboot TM-51, die bij Werf Gusto in Schiedam aan de kade lag voor torpedobootproeven, voer als eerste richting de Waalhaven en later naar de Maasbruggen. De torpedomotorboot werd zo zwaar onder Duits vuur genomen, dat gewacht werd op de torpedoboot Z-5. Samen stoomden ze om 9.00 uur in de ochtend weer op. De *Luftwaffe* viel beide schepen aan en de TM-51 moest daarop de strijd staken en keerde terug naar Werf Gusto. De Z-5 kon de aanval voortzetten en richtte het vuur op de Duitse posities op de Willemsbrug en het Noordereiland. De chef-konstabel (chef-artillerie bij de marine) meldde zijn commandant dat hij bijna door zijn voorraad 7,5 cm munitie heen was. Die besloot daarop de torpedoboot terug te laten keren naar Hoek van Holland. Een ernstige misrekening en de uitleg daarvan is een ongelofelijk verhaal. Allert Goossens van Zuidfront Holland schrijft dat

de chef-konstabel niet op de hoogte was van het feit dat aan boord van de Z-5 een gescheiden munitiecompartiment was aangelegd. De Z-5 had dus zijn tegenaanval niet hoeven te staken en er was nog voldoende munitie om het de Duitsers veel lastiger te maken. Diezelfde ochtend besloot de marine de moderne torpedojager, Hr.Ms. Van Galen, ook in te zetten. Met relatief hoge snelheid stoomde de Van Galen de Nieuwe Waterweg op. Bij Vlaardingen werd het schip door de *Luftwaffe* gebombardeerd waarna het zwaar gehavend in de Merwehaven afmeerde, kapseisde en spoedig zonk. De bemanning van de gezonken jager werd met bussen naar de Marinierskazerne vervoerd om te helpen bij de verdediging van de stad.

↑
Hr.Ms. TM 51 (1939-1941) afge-meerd bij de NV Werf Gusto in Schiedam, 1939-1940.

←
Torpedojager Van Galen op de Nieuwe Waterweg op 10 mei 1940 aangevallen door Duitse vliegtuigen. Aquarel C.W. van der Ven, circa 1950.

↗
Duitse soldaten verschanst in de Nationale Levensverzekering-Bank aan de Boompjes. Drie soldaten, waarvan links een *Fallschirmjäger*, houden van-achter de ramen het gebied voor het bankgebouw in de gaten.

PATSTELLING AAN HET MAASFRONT

Het centrum van de verdediging lag tussen de Leuvehaven en het Maasstation. Langs de Boompjes en aan de Scheepsmakershaven waren losse verbanden van genie en mariniers actief, naast een compagnie van het marinedepot. De Nederlandse strijdmacht, in al zijn diversiteit en gehandicapt door een ingewikkelde commandostructuur, was er niettemin in geslaagd de Duitsers terug te dringen tot de gebouwen aan de kop van de Willemsbrug. Daar bevonden zich slechts vier kleinere, maar bijzonder taaie Duitse eenheden. Kerfin had zich met ongeveer twintig man in het gebouw van de Nationale Levensverzekering-Bank aan de Boompjes verschanst; zijn groep vormde een groot struikelblok voor de herovering van de Maasbruggen.

Op Rotterdam-Zuid echter waren de Duitsers heer en meester.

Von Choltitz had Rotterdam-Zuid redelijk snel onder controle gekregen. Duitse luchtlandings-troepen die ter versterking waren aangevoerd, werden bij het Afrikaanderplein enige tijd opgehouden en dat had de Nederlanders tijd gegeven hun verdediging op orde te krijgen. Von Choltitz moest zijn pogingen staken om het noordelijkste steunpunt te versterken. Hij wilde zijn mannen geen schiet-schijf laten zijn. De bewoners van het Noorder-eiland bevonden zich in een uiterst precaire situatie en waren in feite gegijzeld. Het Maasfront telde aan Duitse zijde vermoedelijk niet meer dan 550 militairen. Dat zijn er aanmerkelijk minder dan de ongeveer 1.000 man waar de meeste publicaties van uitgaan, zo meldt de kritische website Zuidfront Holland. De Nederlanders waren daarmee in de meerderheid, maar konden evenmin veel uitrichten. Het tegenhouden van de Duitsers was een ding; de herovering van de Maasbruggen bleef de grootste uitdaging.

↑↑
Luchtfoto van Rotterdam: de Nieuwe Maas met het Noorder-eiland en de Maasbruggen, de Koningshaven, de Binnenhaven en de Spoorweghaven, 1925-1935.

↑
De Maasbruggen in Rotterdam. Op de voorgrond twee Duitse soldaten, mei 1940.

ROTTERDAM WERD VERRADEN

Het is niet zo vreemd dat in deze chaotische meidagen allerlei geruchten de ronde deden. Vrijwel niemand ging in zijn reconstructie daarvan zover als Loek Elfferich, die meende de *smoking gun* gevonden te hebben. Zijn boek *Rotterdam werd verraden* leverde in zijn optiek het onomstotelijke bewijs dat Rotterdam slachtoffer was geworden van de vijfde colonne. Er zijn geen historici die zijn bewijs als doorslaggevend willen aannemen. Het is – zoals de zeer nauwgezette website Zuidfront Holland meldt – niet alleen schreeuwerig, maar ook onwetenschappelijk en onvoldoende gebaseerd op militair-historische bronnen. Elfferich was niet objectief, maar hij bood Rotterdammers op zijn minst een alternatief verhaal om het bombardement een plek te geven. Het werk verscheen in 1990, de vooroorlogse Rotterdamse generatie was of ging met pensioen en zocht naar antwoorden die Elfferich ogenschijnlijk bood. Maar zelfs het ongelofelijke verhaal kunnen we niet geheel uitsluiten. En ook de best ingevoerde historicus kan niet ontkennen dat Elfferich opvallende feiten naar voren heeft gebracht. Zelfs jaren na de dood van deze journalist-historicus wordt zijn boek gelezen en zijn er lezers die menen dat hij het bij het rechte eind had. Ongetwijfeld gaf hij het debat over mei 1940 hiermee een verrassende wending, maar zijn veronderstellingen bleken bij gebrek aan bewijs niet houdbaar.

Elfferich zocht naar een waarheid die vermoedelijk niet kan worden gevonden. Hoewel niet kan worden aangetoond dat Rotterdam werd verraden, staat vast dat de Duitsers zeer goed op de hoogte waren van de situatie in en om Rotterdam. Hun stafkaarten van Rotterdam waren actueler dan die van de mariniers. Zonder fantasie geen goede geschiedschrijving, maar het gaat misschien te ver om te beweren dat de Maasstad een spionnest was. Buiten kijf staat in ieder geval dat de Duitsers hier goede contacten hadden en die volop hebben benut. Tot in de kleinste details moest alles worden voorbereid. Een gevecht in het open veld is iets anders dan een stadsgevecht waar burgers spontaan in verzet konden komen. Dat gebeurde niet, maar de

Duitsers hielden met alles rekening. De burgerbevolking moest worden geïnformeerd via affiches op muren en aanplakzuilen die ze hadden meegenomen. Zelfs praktische uitdrukkingen in het Nederlands werden geoefend door de troepen die de verrassingsaanval uitvoerden.

De angst voor de vijfde colonne vergrootte de psychologische druk op de Nederlandse militairen, een druk die nog eens toenam toen de geruchtenmachine aanhield en – achteraf gezien – onwaarschijnlijke proporties aannam. Politie mensen en militairen werden van hun posten gehaald en op patrouille gestuurd om de berichten na te trekken: er zaten toch echt Duitse parachutisten op het dak van het stadhuis; iemand zag een Duitser die als non was verkleed en in Delfshaven liepen NSB'ers te schieten. En dan wapperde ook nog een hakenkruis op de Laurenstoren. Het bericht op 11 mei dat de vijand was opgerukt naar de Coolsingel leidde tot een paniecreactie bij de militairen die het Postkantoor bewaakten, op de vlucht sloegen en daaraan voorafgaand de telefooncentrale molesteerden. Pas tegen de middag van de volgende dag waren de belangrijkste communicatielijnen hersteld. De geruchtenstroom nam die dagen erna niet af; eerder toe. Op 13 mei meldde brandweerhoofdman H. van der Burg dat er 5.000 Engelsen op de Coolsingel gesignaleerd waren, later veranderde hij dat in Canadezen. Rotterdammers hunkerden naar goed nieuws, maar het zou een slechtnieuwsshow worden. Daar kon geen gerucht tegen op.

Ook de parlementaire enquêtecommissie besteedde in haar onderzoek aandacht aan de vijfde colonne. De gedachte dat Rotterdam was verraden, was niet uit het hoofd verdreven. Kapitein Backer was daarvan overtuigd. De parachutisten wisten precies waar ze moesten zijn dankzij zeer gedetailleerde kaartjes. In Rotterdam woonden zo'n 5.000 Duitsers en dat aantal was genoeg om de vijand van binnenuit te helpen. Dat deze grote gemeenschap een gevolg was van de migratiegeschiedenis en de hechte vooroorlogse economische relaties tussen Rotterdam en Duitsland speelde blijkbaar geen rol in de verhoren. De Duitsers hadden misbruik gemaakt van de genoten gastvrijheid, zo werd in het eindrapport opgenomen, en dat beeld kwam beter overeen met het gevoel verraden te zijn. Elfferich ontzenuwde overigens in zijn boek de mythe van de Rijnaken in de Rotterdamse haven, waaruit de Duitsers tevoorschijn zouden zijn gekomen. Dat

'Alles voor Volk en Vaderland', in 1945 gepubliceerd in *Nachtmerrie over Nederland*, een herinneringsalbum van Leo Jordaan, met bijschrift: 'Niet alleen tegen den buitenlandschen vijand moesten onze soldaten strijden. Zij wisten achter zich: het verraad, de vijfde colonne. De aanwezigheid van lieden die met het

inbrekend fascisme sympathiseerden, die de komst der vijandelijke legers begroetten als de komst van geestverwanten en bondgenooten - het schiep een geest van fruijkenden argwaan, het werkte, feitelijk en in elk geval moreel, als een schot in den rug.'

was veel te ingewikkeld en niet nodig. De Duitsers hadden een veel eenvoudiger oplossing: ze stuurden jongemannen druppelsgewijs naar Rotterdam en lieten hen op het juiste moment tevoorschijn komen. De mannen trokken een Duits uniform aan en paktten de wapens op die eerder clandestien waren aangevoerd. Ze werden daarbij geholpen door de Duitsers die sleutelposities in de Rotterdamse haven bezetten. De handlangers hoefden enkel de sleutels van de pakhuizen en gebouwen te overhandigen. Kortom: het was veel simpeler dan ze in Rijnaken te verstoppen.

Het bombardement op Rotterdam in de opvatting van Elfferich – en daarin staat hij niet alleen –

werd het symbool van een stad die werd verraden door een vijfde colonne en vernietigd door de niets en niemand ontziende nazi's die zich niet aan de spelregels van het neutrale Nederland hielden. Zoals in een Griekse mythologie had men behoefte aan helden die opstonden. Met de Rotterdamse mariniers creëerden we deze helden. Alleen door het ultimatum van de totale vernietiging van de stad hieven de 'Zwarte Duivels' de witte vlag. Niet omdat ze niet verder wilden strijden, maar om hun stad te redden.

DE ZWARTE DUIVELS

Toen bekend werd dat Duitse pantser troepen naar Rotterdam oprukten om het hart van de Vesting Holland binnen te dringen, kreeg Scharroo opdracht de Duitsers van de Maasbruggen te verdrijven en de bruggen op te blazen, ook die in de omgeving van Rotterdam. De legerleiding wilde het baanvak bij het

Beursstation daarnaast opblazen om te verhinderen dat een pantser trein via de Nieuwe Maas Rotterdam kon binnenrijden. Het waren puur defensieve maatregelen, meer zat er niet in. De eerste dagen was het misschien nog mogelijk geweest om met een krachtig tegenoffensief de bruggen te heroveren, maar dat was op 13 mei een kansloos perspectief. Toch werd een bataljon Regiment Jagers met deze opdracht van Hoek van Holland naar Rotterdam gestuurd. Toen de doodvermoeide jagers op 13 mei om 6.00 uur in de stad arriveerden, was het te laat om de impasse te doorbreken.

De mariniers, de best getrainde Rotterdamse troepen, werden voor deze gevaarlijke operatie ingezet. Het aanvalsplan was niet alleen gedurfd, maar ook onvoldoende uitgewerkt. Luitenant-kolonel der mariniers F. Lugt had zijn manschappen slecht ingelicht. Twee groepen onder leiding van kapiteins J.J.A. Keuchenis en W. Schuiling moesten het bruggenhoofd aanvallen. De mariniers, onder wie enkele zeer onervaren jongens, hadden de opdracht om de Duitsers van de Maasbruggen te verdrijven, waarna de genie springladingen kon aanbrengen. De acties van de mariniers laten zich lezen als een spannend jongensboek en het wachten is nog altijd op de grote film. Die was al in 2010 aangekondigd, gebaseerd op het boek van Wim Hornman, *De helden van de Willemsbrug*. De manschappen die de aanval ondernamen, hebben in belangrijke mate het beeld van heldhaftig Rotterdam bepaald. De militair-historicus E.H. Brongers beschreef in zijn *Opmars naar Rotterdam* (1983) hoezeer in het geschiedverhaal over Rotterdam de mariniers steeds grotere heldendaden werden toegedicht. Mariniers zouden de Duitsers met messen naar de strot zijn gevlogen, ze over de brugleuning in de Maas hebben geworpen om ze vervolgens in blinde woede na te springen en in het water af te maken. De rivier was roodgekleurd geweest van bloed; de aanblik van deze mariniers had de vijand al doen sidderen van angst. Een Duitse officier zou vol ontzag over 'Schwarze Teufel' hebben gesproken. Als er een verhaal is dat tot ongekende heroïsche proporties is uitgegroeid, is het wel dat van de mariniers. Hun commandant Von Frijtag Drabbe droeg daar zelf aan bij. Door de vechtlust van zijn mannen te benadrukken, kon hij Scharroo – ze waren toch al niet bevriend – neerzetten als de ijdele, slechte vechtjas die op beslissende momenten cruciale fouten had gemaakt. De mariniers hadden ervoor gezorgd dat de Duitsers

↑ ↑ Fragment van de Willemsbrug met (mogelijk) kogelgat.

↑ Omslag bladmuziek *Dat zijn de Zwarte Duivels*, 1945-1946.

→ De Koninginnebrug gezien naar het Noordereiland. Duitse gepantserde troepen zijn gereed om over de Willemsbrug naar het centrum van Rotterdam te rijden.

↓ 14 mei, voor het bombardement. Nederlandse soldaten nabij het Maasstation houden de wapens gericht op het Noordereiland dat in handen is van Duitse troepen. Brand als gevolg van Nederlands artillerievuur heeft een belangrijk deel van de bebouwing verwoest.

vier dagen werden tegengehouden. Natuurlijk doken ze niet met het mes tussen de tanden in de rivier, evenmin hebben ze Duitsers met blote vuisten geslagen. Het is vooral de beeldvorming. Sergeant Th.C. Karstanje had er wel een verklaring voor. In 1940 was het Nederlandse leger slecht uitgerust en tegen zijn mariniers in opleiding zou hij hebben gezegd, aldus Wim Hornman: 'Behoorlijke wapens hebben we niet. Maar als we ooit moeten vechten dan hebben we gelukkig scherpe tanden waarmee we de vijand de strot kunnen afbijten.' In werkelijkheid waren het geen Rambo's, maar jonge tamelijk onervaren mariniers. Op diverse websites over de mariniers wordt hun heldenmoed niettemin geëtaleerd. In hun donkerblauwe uniformen, zwartgeverfde gezichten en standvastigheid, dwongen ze respect af, ook bij de Duitsers. Toen marinier William 'Bill' Ramakers op 95-jarige leeftijd in zijn woonplaats London (Canada) in februari 2018 overleed, meldde het Ministerie van Defensie: 'laatste Zwarte Duivel overleden'.

Het is ontvondend uit de feitelijke verslagen van de gevechtshandelingen te moeten opmaken dat de mariniers in werkelijkheid geen vuist konden maken. Het was een onmogelijke opdracht, omdat zij bij de uitvoering van hun Maasbruggen-offensief onvoldoende steun kregen. Lugt maakte daarbij de betreurenswaardige fout het gebouw van de Nationale Levensverzekering-Bank, waar Kerfin zich onder anderen had verschanst, niet te vernietigen. Beschieting met mortieren zou geen effect hebben, zo werd geredeneerd. Het alternatief om de Maaskade (noordzijde Noordereiland) met artillerie te bestoken, kwam te laat. De toegezegde extra artilleriesteun uit Kralingen kwam pas om 7.00 uur, maar toen was het al bekeken. Wanneer de Nationale Levensverzekering-Bank zou zijn vernietigd, had de Nederlandse genie in ieder geval een kans gehad de Maasbruggen op te blazen. Toch had het maar weinig gescheeld, want Kerfin en zijn mannen hadden de witte vlag al gereed; ze hadden nauwelijks munitie meer en hun gewonden moesten verzorgd worden. De strijd om de Maasbruggen was voorbij. Zes mariniers hadden zich onder het brugdek van de Willemsbrug verschanst. Zij werden het symbool van onverzettelijke mariniers. Vier van hen kwamen op 14 mei uit hun schuilplaats in donkerblauwe jassen en met zwart gelaat en liepen achter de capitulatievlag aan.

CHAOTISCHE ONDERHANDELINGEN

Op de linker Maasoever maakte de *XXXIXe Armée*, samengesteld uit luchtlandingstroepen, een pantserdivisie en een SS-korps, zich gereed voor de doorstoot naar Rotterdam. Overste J.J.C.P. Wilson, die Scharroo als adviseur van de generale staf ondersteunde, meldde dat Rotterdam dat tot elke prijs moest voorkomen. Tot de laatste man, tegen elke prijs, had opperbevelhebber Winkelman bevolen. De Duitsers waren echter niet uit op remise. Dat had haar commandant, luitenant-generaal R.K.F. Schmidt, op maandag 13 mei te verstaan gekregen: 'Nötigenfalls ist Vernichtung der Stadt zu bedrohen und durch zu führen.' Zoals L. de Jong in zijn geschiedwerk over de Tweede Wereldoorlog schrijft: "Vernichtung der Stadt" – het stond er, zwart op wit.'

Twee 'vrijwilligers', kapelaan N.A. Commandeur en J. van der Mast, medewerker van het Meteorologisch Instituut, werden door de Duitse overste Von Choltitz aangewezen om Scharroo te wijzen op de uitzichtloze situatie. Wanneer Rotterdam zich niet voor 12.00 uur (middernacht, lokale tijd) zou overgeven, werd de stad een tweede Warschau. Ze kregen drie uur de tijd voor deze opdracht. Toen ze de overkant en het Beursstation hadden bereikt kregen ze een warm worstje. 'In de ééne hand de opgerolde witte vlag, in de andere een worstje en een gekregen sigaar', schrijft Groeneveld. Geblinddoekt in een auto werden ze naar Scharroo in zijn nieuwe hoofdkwartier op de Statenweg gebracht. De kolonel wenste niet met burgers, doch alleen met 'officiële dingen' te maken te hebben. Hij was ook niet van plan op de eisen van de Duitsers in te gaan. Evenmin wilde hij beloven dat de bewoners van het Noordereiland gespaard konden worden. Zijn opdracht luidde: verdediging tot elke prijs. De Duitsers hadden van burgers misbruik gemaakt; alleen militairen mochten zich van de witte vlag bedienen, zo luidde de opvatting van Scharroo, daarin gesteund door zijn adjudant Backer. Een onzinnig argument, ook niet gestaafd door het oorlogsrecht. De militairen waren vermoedelijk de kluts kwijt na dagenlange oorlogsstress. De kapelaan en Van der

Mast hadden de keuze óf zonder bescherming van witte vlaggen naar het Noordereiland terugkeren óf blijven. Dat laatste was geen optie. Ze hadden Von Choltitz hun woord gegeven terug te keren, bovendien kon de kapelaan zijn kudde niet in de steek laten en Van der Mast wilde terug naar zijn vrouw. Gelukkig werd er niet op hen geschoten en overleefden ze deze bizarre stadswandeling.

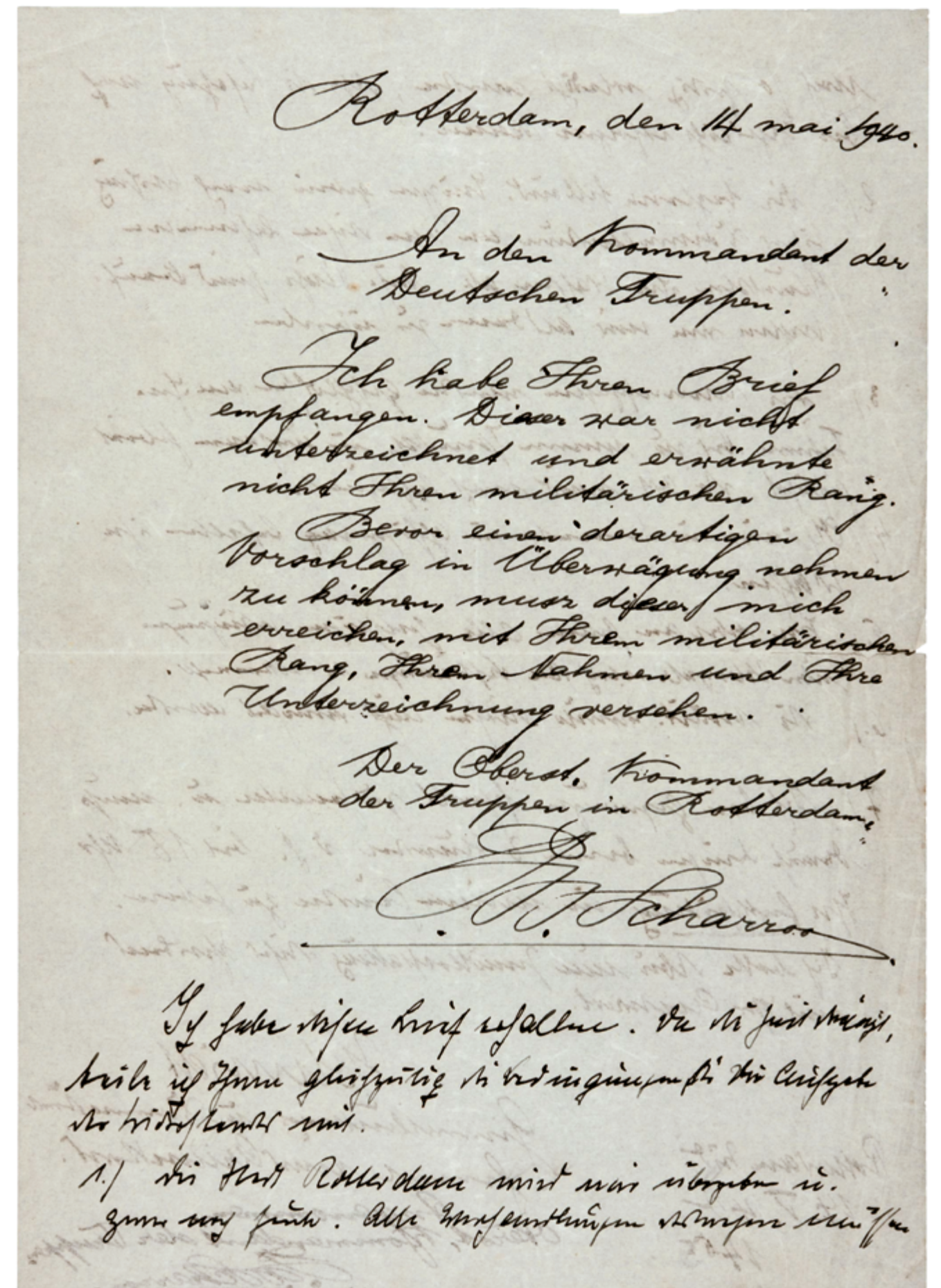
In de nacht van 13 op 14 mei werd er niet gebombardeerd; het was de stilte voor de storm. Op andere dagen was de stad al wel getroffen door diverse luchtaanvallen. Bij een luchtaanval op zaterdag 11 mei vielen veertig burgerdoden, na een mislukte poging van de *Luftwaffe* om de politietroepen aan de Westersingel uit te schakelen. Het bombardement op Eerste Pinksterdag was gericht op de spoorwegstations Delftsche Poort, Beurs en Maasstation en op de Marinierskazerne. De bommen die bedoeld waren voor station Delftsche Poort vielen voor een deel op de nabijgelegen oude Diergaarde.

↑
Luchtfoto van station Delftsche Poort. In het midden de oude Rotterdamse Diergaarde, 1920.

In de vroege ochtend van 14 mei schreef Schmidt het capitulatiedocument uit. Een Duitse officier die het Nederlands redelijk beheerste, omdat hij met een Nederlandse was getrouwd, vertaalde de tekst. Het bevel gaf de Nederlanders twee uur de tijd om te capituleren. Indien hij 'keen antwoord' had ontvangen, 'ben ik genoodzaakt die scherpste maatregelen van vernieling te nemen' [die schärfsten Vernichtungsmittel anzuwenden]. Tussen 9.00 en 9.30 uur vertrokken de drie officieren onder leiding van *Hauptmann* Raimond Hörst naar de overkant. Ook burgemeester Oud ontving hiervan een kopie, zodat het stadsbestuur alvast een evacuatie van de burgerij kon voorbereiden. Na overleg met zijn wethouders zag Oud daarvan af. Het college wilde paniek in de stad voorkomen en besloot de reactie van de militaire leiding af te wachten. Von Choltitz had die ochtend wel vrouwen, kinderen en ouderen vanaf zestig jaar toestemming gegeven om het Noordereiland te verlaten.

→
Het capitulatiedocument van Rotterdam, het tweede ultimatum.

Rotterdam, 14 mei 1940.

Aan de commandant van de Duitse troepen.

Ik heb uw brief ontvangen. Deze was niet ondertekend en uw militaire rang werd niet vermeld.

Een dergelijk voorstel kan, wanneer dit mij bereikt, alleen in overweging genomen worden als dit voorzien is van uw militaire rang, uw naam en uw handtekening.

De kolonel, commandant van de troepen in Rotterdam, [handtekening Pieter Wilhelmus Scharroo]

Ik heb deze brief ontvangen. Omdat de tijd dringt, deel ik u tegelijk de voorwaarden voor het staken van weerstand mee.

1.) De stad Rotterdam wordt aan mij overgegeven en nog wel vandaag. Alle onderhandelingen daarvoor moeten zodanig snel worden afgerond, dat de bezetting nog bij daglicht kan plaatsvinden.

2.) De dappere Nederlandse troepen geven op instructie van hun commandanten op bepaalde punten hun wapens af. Deze locaties worden vervolgens aan mijn vertegenwoordigers overgedragen.

3.) De manschappen worden aaneengesloten door hun aanvoerders naar een punt in ons gebied geleid, de plek wordt nog bepaald.

4.) Officieren en beambten met officiersrang behouden hun wapens.

5.) Verder gelden alle overige voorwaarden voor de overgave volgens de bepalingen van het volkenrecht.

6.) De militaire voorraden mogen niet worden vernietigd.

7.) Ik ben gedwongen snel te handelen en moet erop aandringen binnen 3 uur, d.w.z. tot 18 uur uw beslissing in mijn handen te hebben. Ik verzoek u dit schrijven terug te sturen met uw antwoord.

*[handtekening Rudolf Schmidt]
Luitenant-generaal en commanderende
Generaal van een legerkorps.*

Rotterdam Zuid

14.v.40

14.55

Akkoord, kolonel, commandant van de troepen

[handtekening Pieter Wilhelmus Scharroo]

Scharroo betrok Oud niet bij de capitulatie-onderhandelingen, maar na het gesprek met de drie onderhandelaars overlegde de kantonnements-commandant alsnog met hem, in de wetenschap dat Rotterdam over onvoldoende luchtafweergeschut beschikte en zich nauwelijks tegen een bombardement zou kunnen verdedigen. Oud liet Scharroo weten dat wanneer het strategische belang het noodzakelijk maakte dat Rotterdam met de grond gelijk zou worden gemaakt de stad dat helaas zou moeten ondergaan. Maar als voortzetting van de verdediging geen zin meer had omdat een capitulatie toch in het verschiet lag, dan moest de stad worden gespaard. Oud herhaalde deze boodschap aan de Commissaris van de Koningin, H.A. van Karnebeek, en voor de zekerheid stelde hij ook bevelhebber Winkelman van zijn standpunt op de hoogte.

Scharroo was van mening dat de verdediging op orde was en voegde eraan toe dat de Duitse artillerie nog niet tot grootscheepse acties was overgegaan. Hij beschikte over troepen om zwakkere punten te versterken en hij voelde zich zeker genoeg om voorlopig te bluffen en tijd te rekken. Scharroo wist blijkbaar niet dat een pantserdivisie zich op Rotterdam-Zuid gereed maakte en popelde om door te stoten. Winkelman accepteerde Scharroo's afwegingen en instrueerde hem het ultimatum terug te zenden, voorzien van de volgende boodschap: de Nederlandse legerleiding wenst pas te onderhandelen op basis van een behoorlijk ondertekend geschrift met vermelding van rang en naam. Scharroo rekte tijd maar nam de dreiging van de Duitsers wel serieus. Hörst werd medegedeeld dat een onderhandelaar zou worden gestuurd en wel voor afloop van het ultimatum: vóór 12.30 uur. Scharroo stuurde kapitein Backer als onderhandelaar naar het Noordereiland, die even na het middaguur arriveerde en door Von Choltitz werd ontvangen. Op basis van de informatie van Hörst had Schmidt even daarvoor besloten het geplande bombardement uit te stellen. Om 12.00 uur zond hij een radiobevel uit: 'Bombenangriff Rotterdam wegen Übergabeverhandlungen aufgeschoben.' Ontvangst van het telegram werd om 12.42 uur bevestigd, de vliegtuigen waren toen al een uur onderweg. De afspraak was dat rode lichtkogels vanaf het Noordereiland zouden worden afgeschoten om de piloten te waarschuwen het bombardement af te blazen. Om 12.35 uur arriveerde Schmidt op het Noordereiland, vergezeld van onder meer

← Terwijl in de ijssalon aan de Prins Hendrikkade 66 de formaliteiten rond de capitulatie worden afgehandeld, praat sergeant-majoor G. van Ommering (midden, op de rug gezien) in de Van der Takstraat met Duitse militairen.

↙ Kapitein J.D. Backer verlaat de ijssalon, waar *Generalleutnant* R. Schmidt hem het tweede ultimatum heeft overhandigd, enkele minuten voor het bombardement op 14 mei 1940.

Sergeant-majoor G. van Ommering maakte op 14 mei 1940 deze witte vlag van een beddenlaken en een bezemsteel. Onderweg verbond hij een gewonde marinier met een reep stof – de bloedvlekken zijn nog steeds zichtbaar.

Student. Aan de Prins Hendrikkade in de melksalon – op de ruit stond ijssalon en zo is het ook in de geschiedschrijving bekend geworden – vond een onderhoud met Backer plaats waarna een geërgerde Schmidt een nieuw ultimatum met precieze capitulatievoorwaarden opschreef. Voor 16.20 uur – Nederlandse tijd – diende hij een antwoord te hebben. De generaal ondertekende het ultimatum met naam en toenaam en met tijdstip, 13.15 uur – Nederlandse tijd; vijf minuten voordat de geplande luchtaanval zou plaatsvinden.

RODE KOGELS: RECHTVAARDIGING OF VERZINSEL?

Terwijl generaal Schmidt het nu ondertekende ultimatum aan kapitein Backer meegaf, verschenen in het oosten en zuiden de eerste Heinkels. Schmidt riep: 'Das wird ein zweites Warschau'. Hij handelde resoluut en liet rode kogels afschieten, zoals afgesproken. Grote balen wit katoen liet hij uit de plaatselijke V&D halen om op straat uit te rollen en zo de eskaders te waarschuwen. Het vanuit het zuiden komende eskader, dat onder leiding van *Oberstleutnant Otto Höhne* stond, merkte de lichtsignalen op, gelastte het bombardement af en liet zijn bommenwerpers afzwenken. Alleen de voorste drie toestellen kregen het signaal te laat in de gaten en wierpen hun bommen af. De website Zuidfront Holland schrijft dat van de *Gruppe Höhne* vermoedelijk meer dan drie toestellen bommen op de stad hebben afgeworpen. De bevelhebber, *Oberst Wilhelm Lackner*, verklaarde later dat de

rokende Statendam hem het zicht had belemmerd. Is het aannemelijk dat het vlaggenschip van de Holland-Amerika Lijn dat vanaf zaterdag 11 mei in brand stond na drie dagen nog zoveel rook afgaf dat Lackner hierdoor de lichtflitsen niet had kunnen waarnemen? Of hinderden andere branden het eskader? Het is niet waarschijnlijk, maar het kan ook niet worden uitgesloten, want op de rechter en linker Maasoever woedden verscheidene grote en kleine branden.

Elfferich presenteerde in 1987 een document dat volgens hem zou bewijzen dat de seinkogels voor onderlinge communicatie tussen grond- en luchttroepen waren bedoeld; de kogels stelden de piloten op de hoogte van de locatie van de eigen troepen om te voorkomen dat zij deze zou bombarderen. De lichtkogels die Schmidt liet afvuren waren volgens Elfferich dus niet bedoeld om het fatale bombardement af te gelasten, maar om de piloten te waarschuwen dat zich op het Noordereiland bevriende troepen bevonden. Omdat er in de binnenstad geen Duitse eenheden waren kon, aldus Elfferich, Lackner de lichtkogels negeren en de bommenluiken openen.

De auteurs van de website Zuidfront Holland noemen nog een ander argument om aan de rode lichtkogeltheorie te twijfelen: de logica van de rode kogels. Schmidt mocht er vanuit gaan dat de Nederlanders zouden capituleren en dat een bombardement dan niet nodig en zelfs onwenselijk was. Hij moest Scharroo er vooral van overtuigen dat het hem ernst was. De Duitsers wisten dat wanneer de vliegtuigen eenmaal vertrokken waren, er niet of moeilijk gecommuniceerd kon worden. Dat hield dus een groot risico in. Dan was het veel logischer geweest om af te spreken dat er pas rode kogels zouden worden afgevuurd wanneer definitief besloten was dat er zou worden gebombardeerd. Het missen van de lichtsignalen zou dan geen fatale

← Seinpistool met de huls van een lichtkogel.

gevolgen hebben gehad. Misschien – zo stellen deze auteurs – hebben we hier te maken met een gefabriceerde rode lichtkogeltheorie. Het kwam de Duitsers goed uit om deze verklaring van de gemiste lichtsignalen achter de hand te hebben toen ze zich na de oorlog moesten verantwoorden. Nu konden ze zich verschuilen achter het noodlot: het uit het oosten komende eskader had de lichtkogels niet opgemerkt en technisch gezien was het onmogelijk om de piloten per radio te waarschuwen. Nu hoopten ze ermee weg te komen onder het mom van een betreurenswaardige vergissing. In de rode kogelpuzzel ontbreken nog altijd deeltjes, de echte bewijsstukken en zullen we het voorlopig met ongelofelijke verhalen moeten doen.

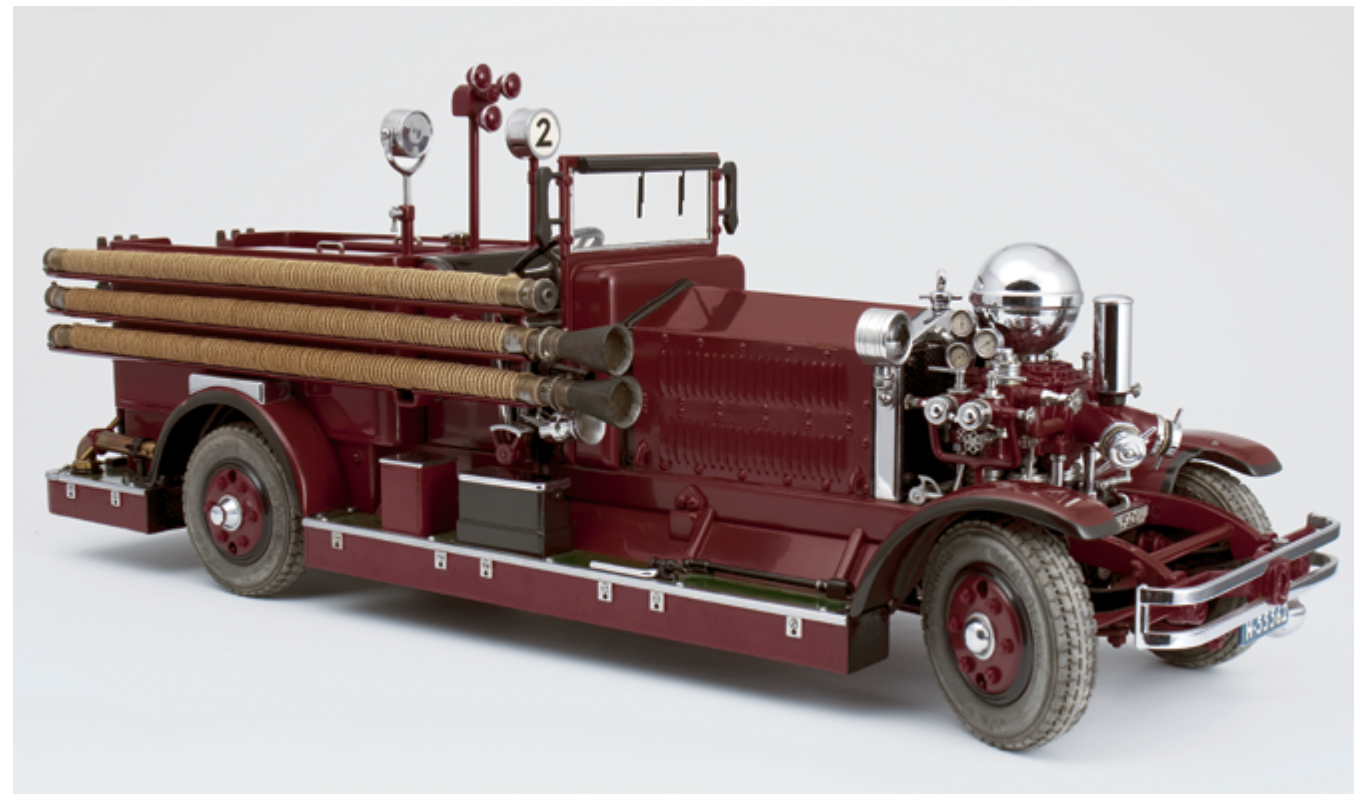
Feit blijft dat Lackners eskader zijn dodelijke lading afwierp: 158 brisantbommen kwamen terecht op het gebied tussen Kralingen, Goudsesingel en het Hofplein. Het is niet waarschijnlijk dat er brandbommen zijn gebruikt, maar het sluitende bewijs is er niet. Het bombardement duurde van 13.27 tot 13.40 uur. 850 mensen werden gedood, 258 hectare binnenstad verwoest, en bijna 80.000 mensen verloren hun huis. Ruim voor het aflopen van het tweede ultimatum was Rotterdam tot puin geslagen. De brandweer was vrijwel machteloos. De Ahrens-Fox, een Amerikaanse brandweerauto met de omvang en het uiterlijk van een rijdende blustanker, waarvan de stad er als enige in het land

zes tot zijn beschikking had, was niet tegen het vuur opgewassen. Blussen was vrijwel onmogelijk, ook omdat op verschillende plaatsen de waterleiding was geraakt. Terwijl Rotterdam in brand stond, was de overgave nog altijd niet getekend.

Vanaf de vliegbasis Quakenbrück stegen om 16.03 uur weer vliegtuigen op voor een tweede bombardement. Rotterdam had nog niet gecapituleerd – dat zou pas om 16.20 uur gebeuren. Sergeant-majoor Gerrit van Ommering droeg de witte vlag – het topstuk van Museum Rotterdam – gevolgd door Backer en Scharroo. Zij werden weer gevolgd door vier mariniers. Die behoorden tot de groep van zes mariniers onder de Willemsbrug, die zich daar tijdens de aanval op 13 mei hadden verschanst.

Ze gaven zich over en werden gefilmd en gefotografeerd voor Duitse propagandadoeleinden. Schmidt verstuurde om 17.15 uur een telegram waarin hij meldde dat Rotterdam-Noord was bezet. Dat was nog niet het geval, maar daardoor voorkwam hij wel dat de stad opnieuw zou worden gebombardeerd. Via de boordradio kregen de piloten om 17.43 uur – even voordat de bommenwerpers de stad bereikten – het bericht naar de vliegbasis terug te keren.

In de jaren dertig maakte Jan Corbet, chauffeur bij de vrijwillige brandweer, dit uiterst nauwkeurige model van Ahrens-Fox A2. Het model heeft een werkende waterpomp.

← Op de Van der Takstraat lopen kolonel P.W. Scharroo en kapitein J.D. Backer naar de Duitse onderhandelaar om de capitulatie van de stad aan te bieden. Voorop loopt sergeant-majoor G. van Ommering.

↖ Op 14 mei om 15.50 uur geven drie Nederlandse mariniers, komend van de Maasbruggen, zich over in de Van der Takstraat. Van links naar rechts: korporaal der mariniers R. van Ombergen; marinier der 3de klasse A.T.S. Clijssen en marinier der 3de klasse B. Seegers, 14 mei 1940.

← Kolonel Scharroo (midden) en sergeant-majoor Van Ommering (links) lopen met een Duitse militair door de Van der Takstraat voor de capitulatie van Rotterdam.

↑ Leden van een Duitse Propaganda Kompagnie, 1940.

← Bommenkaart 1940. Bij de strijd om Rotterdam van 10 tot en met 14 mei 1940 vonden ten minste twintig luchtaanvallen plaats. Tien door de Luftwaffe, vijf door het Wapen der Militaire Luchtvaart en vijf door de Royal Air Force. Wat de stippen en kruisen op de bommenkaart aangeven is onduidelijk.